

Referātiem sekojošajā diskusiju daļā Dr. hist. Uldis Neiburgs atzīmēja, ka LCP atšķirībā no citām nacionālās pretošanās kustības grupām Latvijā Otrā pasaules kara gados bija “uz āru vērsta” organizācija, kurai diemžēl nebija pietiekamas saiknes ar tautu. “Austruma” vecbiedra Dr. phil. Aināra Dimanta ieskatā LCP bija organizācija, kas stāvēja pāri politiskajām partijām, bija uzticīga Satversmei un parādīja starptautiskajai sabiedrībai, kurā pusē Otrā pasaules kara gados atradās Latvijas tauta. A. Dimants arī atgādināja, ka propagandas rezultātā Latvijas sabiedrību katru gadu joprojām šķeļ 16. marta un 9. maija atzīmēšana, tādēļ LCP jāpropagandē gan medijos, gan izglītībā. Savas pārdomas par LCP izteica arī citi klātesošie.

Diskusijas mērķis bija informēt sabiedrību par LCP un izvērtēt tās lomu un nozīmi Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas idejas uzturēšanā. Līdzīgus pasākumus “Austrums” paredzējis organizēt arī turpmāk.

Līdzās 2013. gada 10. augustā Usmā Rubeņa bataljona muzeja un Latvijas Okupācijas muzeja kopīgi rīkotajai zinātniskai konferencei “Latvijas Centrālā padomei – 70” un 2013. gada 22. augustā Liepājā Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas organizētajam LCP dibināšanas 70. gadadienai veltītajam publiskajam pasākumam šī akadēmiskās vienības “Austrums” rīkotā publiskā diskusija bija viena no nedaudzajām norisēm, ar kurām tika pieminēta LCP izveidošanas septiņdesmitgade.

Dzintars Ērglis

VĒSTURNIEKI PIEKTAJĀ LETONIKAS KONGRESĀ

Šogad 28.–30. oktobrī Rīgā notika kārtējais, nu jau piektais Letonikas kongress, kura gaitā Valsts pētījumu programmā iesaistītie zinātnieki ne tikai atskaitījās par paveikto, bet izstrādāto tēmu ietvaros sniedza arī akadēmiskus ziņojumus. Valsts pētījumu programma atbilst kādam no zinātnes prioritārajiem virzieniem. Šajā periodā (2010.–2013. gads) tradicionālo virziena nosaukumu “Letonika” aizstāja “Nacionālā identitāte (valoda, Latvijas vēsture, kultūra un cilvēkdrošība)”. Tas mainīja atsevišķus akcentus programmā, tomēr kongress saglabāja iepriekšējo, visumā humanitārajām zinātnēm piemērotāko “Letonikas” nosaukumu.

Vēsturnieki Valsts pētījumu programmas ietvaros realizēja 4. projektu “Cilvēks, sabiedrība, identitāte, valstiskums: vēstures un kultūras

aspekti”. Daudzi vēsturnieki bija iesaistījušies arī 1. projekta “Latvieši un Latvija. Nacionālās identitātes saglabāšana un stiprināšana” īstenošanā, kura ietvaros sagatavots akadēmisko rakstu krājums četros sējumos “Latvieši un Latvija”, – gan kā autori, gan atsevišķu sējumu atbildīgie redaktori.

Kongresa plenārsēdē par 4. projekta realizāciju referēja projekta vadītājs Guntis Zemītis un virziena “15. maija Latvija” vadītājs Inesis Feldmanis (LU Vēstures un filozofijas fakultāte). I. Feldmanis raksturoja K. Ulmaņa apvērsuma cēloņus un norisi, varas sistēmu “15. maija Latvijā”, kameru sistēmu un Satversmes reformas mēģinājumus. Tēmas izpētes gaitā vēsturnieki centušies raksturot K. Ulmaņa režīmu Baltijas un Eiropas kontekstā. Referents atzīmēja, ka K. Ulmanis atklāti koncentrēja valsts amatus vienās rokās, bet uzticību un šķietamu leģitimitāti centās panākt nevis ar tautas nobalsošanas palīdzību, bet gan iesaistot valdībā politiķus, kuri baudīja lielas sabiedrības daļa uzticību.

G. Zemītis savā ziņojumā norādīja uz vēstures īpašo saistību ar nacionālo identitāti. Savukārt nacionālā identitāte, kā uzsvēra referents, identitāšu prioritāšu sarakstā ir ierindojama vienā no pirmajām vietām. Nacionālās identitātes nozīme īpaši pieaug 21. gadsimtā, kad strauji mainās identitātes, to prioritātes. Atsaucoties uz sabiedriskās domas aptauju datiem, īpaši uz Māra Cepuriša un Rinalda Gulbja pētījumu,¹ kas raksturo Latvijas sabiedrību kā izteikti eiroskeptisku, ar vāju eiropisko identitāti, G. Zemītis norādīja, ka to sekmē arī izpratnes trūkums par to, ka Latvijas vēsture ir daļa no Eiropas vēstures. Dažādu, galvenokārt politisku iemeslu dēļ viss eiropēiskais Latvijā gadu desmitiem ir uzlūkots kā svešs un vācu iekarotāju uzspiests. Vai vēsturnieki var ko mainīt? Protams, var, bet tas nav paveicams vienā dienā, vienas, pat plašas pētījumu programmas ietvaros. Tas prasa pārdomātu vēstures speciālistu sagatavošanu visos vēstures periodos, svešvalodu, tostarp seno valodu zināšanas. Šādu speciālistu skaits ir neliels, un tam ir tendence samazināties.

Tomēr visumā programmas ietvaros veikti pētījumi, kuri attiecas gan uz etnisko, gan nacionālo identitāti. Vēsturnieki pētījuši gan latvisko sadzīvi, latviešu nacionālos simbolus kā nacionālās identitātes izpausmi (Aija Jansone, Anete Karlsona, Lilita Vanaga), gan Eiropas vēstures procesu norisi Latvijas teritorijā, īpaši saistībā ar Kurzemes hercogisti (Mārīte Jakovļeva, Margarita Barzdeviča, Muntis Auns). G. Zemītis īpaši akcentēja, ka pat tik izteikts nacionālais simbols kā tautas tērps un tā

¹ Māris Cepurītis, Rinalds Gulbis (2012). *Ārpolitikas mīti Latvijā. Eiropas Savienība un Krievija*. Rīga: Latvijas vēstures mazās bibliotēkas atbalsta fonds.

atdarinājums – tautiskais tērps, kā to labi parādījusi Anete Karlsonē,² ietver sevī gan Eiropas, gan latviešu kultūras elementus. Nozīmīga vieta un loma Latvijā vienmēr bijusi Rīgai, tās īpašajai identitātei. Tai arī vel-tīti vairāki pētījumi, rakstu krājuma “Senā Rīga” 7. laidieni,³ Margaritas Barzdevičas monogrāfija.⁴

Pētniecības virziens “Latvijas nacionālā valstiskuma veidošanās un attīstība 1905–1940” (vadītājs Jānis Bērziņš) ietvaros īpaša uzmanība pie-vērsta Latvijas vēsturē tik nozīmīgajai 1905. gada revolūcijai (Līga Lapa), kā arī pirmajai parlamentārā darba pieredzei, kuru latvieši ieguva, dar-bojoties Krievijas Valsts domē (J. Bērziņš).

Latvijas Republikas pirmskara vēsturi, kuras objektīva pētniecība aizsākusies tikai pēc neatkarības atgūšanas, pētījuši Ainārs Lerhis, Ineta Lipša, Uldis Krēslīņš. Tēmas “Okupācijas režīmi Latvijā un to sekas” izpēti vadīja Daina Bleiere un Edvīns Evarts. Turklāt E. Evarts arī organizēja un vadīja sekciju “Padomju un nacistiskais režīms – pēt-niecības iespēju piemēri”, kas Letonikas piektā kongresa ietvaros notika 29. oktobrī LU Latvijas vēstures institūtā. Sekcijā bija paredzēti deviņi referāti, tomēr nolasīti tika astoņi, jo viens no referentiem nevarēja pie-dalīties veselības problēmu dēļ (Zigmārs Turčinskis). Rudītes Viksnes un Dzintara Ērgļa ziņojumu nolasīja E. Evarts, tā kā referāta autori nevarēja ierasties, jo tobrīd neatradās Latvijā. Lai gan uzstāšanās laiks bija iero-bežots, tomēr sarunas par attiecīgo tēmu un diskusijas pēc referātiem bija spraigas un ilgas, kā rezultātā sekcijas darbs beidzās tikai sešos vakarā.

Pirmais ar referātu par Latvijas armijas organizāciju un apgādes sis-tēmas izveidošanos 1919. gada vasarā uzstājās Juris Ciganovs (Latvijas Kara muzejs). Viņš attēloja grūto situāciju, kādā Latvijas topošā armija atradās 1919. gada sākumā. Sākotnēji Tautas padomes deputātu domas par aizsardzības jautājumiem bija vispārīgas dabas, bet, situācijai attīstoties Latvijas valstij nelabvēlīgā virzienā, deputātu domas mainījās. Apgādes sistēmas izveidošana bija viens no sarežģītākajiem jautājumiem 1918. gada beigās – 1919. gada sākumā un vidū.

Murmanskas Valsts humanitārās universitātes Vēstures katedras docents vēstures zinātņu kandidāts Aleksandrs Čapenko, balstoties uz Krievijas arhīvu materiāliem, referēja par Padomju Savienības izlūk-

² Anete Karlsonē (2013). *Dziesmu svētki un tautiskā tērpa attīstība Latvijā 19. gad-simta beigās un 20. gadsimtā*. Rīga: Zinātne.

³ Ieva Ose (atb. red.) (2012). *Senā Rīga, 7*. Rīga: Latvijas vēstures institūta ap-gāds.

⁴ Margarita Barzdeviča (2011). *Rīga zviedru laika kartēs un plānos. 1621–1710*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.

dienestu darbību 1940. gadā, norādot, ka militārie jautājumi 1940. gada vasarā nebija paši svarīgākie atskaitēs, jo PSRS rīcībā bija pietiekami laba informācija par Latvijas armijas militārajām spējām. Padomju Savienības specdienestus vairāk interesēja tādi jautājumi kā iedzīvotāju reakcija uz jauno varu, dalība vēlēšanās, bet it sevišķi Latvijas armijas daļu nostāja pret Padomju Savienību kopumā. Referents atzīmēja, ka Latvijas armijas karavīru vidū nebija īstas skaidrības, kā reaģēt uz Padomju Savienības karavīru klātbūtni, un rezultātā vairākums ieņēma pasīvu nostāju. Ziņojuma turpmākajā daļā A. Čapenko pievērsās atsevišķu armijas daļu nostājas analīzei. Referātam sekoja spraigas diskusijas.

R. Viksnes un Dz. Ērgļa ziņojums bija veidots kā analītisks pārskats par 1940. gada septembrī–novembrī padomju represijās cietušajiem. Juris Pavlovičs referēja par Latvijas iedzīvotāju patēriņa paradumiem 1920.–1940. gadā, norādot uz to salīdzinoši niecīgām izmaiņām. Kārlis Kangeris analizēja vācu Civilpārvaldes nostāju pret brīvumniekiem un rotariešiem. Tika īsumā ieskicēta šo organizāciju vēsture pasaulē un Latvijā, kā arī parādīts abu organizāciju biedru skaits (kopā ap 200) un tā izmaiņas kara laikā. Pēc referāta raisījās diskusija par atsevišķu politisko darbinieku iesaistīšanos šajās organizācijās.

Par Latvijas iedzīvotāju ikdienas dzīves īpatnībām Otrā pasaules kara gados reģionos, to kopējām un atšķirīgām iezīmēm referēja E. Evarts. Klausītāju interesi raisīja kultūras dzīves norišu īpatnības reģionos. U. Krēsliņš referātā ieskatījās laikraksta “Ruskij vestnik” 1943.–1944. gada pārskatos par nacionālo aspektu. Savukārt D. Bleiere analizēja LKP CK vadošo kadru mainību 1944.–1953. gadā. Ārkārtīgi interesantais referāts izraisīja klātesošo nedalītu uzmanību un daudzus jautājumus pēc tā noklausīšanās.

Edvīns Evarts, Guntis Zemītis

CENTIENI SAGLABĀT TRADICIONĀLO TAUTAS MĀKSLU PASAULĒ

Pēdējos gados Ķīnā liela uzmanība tiek pievērsta tautas mākslas pētniecībai un saglabāšanai. Lai to veiktu daudz efektīvāk un zinošāk, viņi ar interesi uzklausa un pēta citu zemju pieredzi. Šī lielā “projekta” ietvaros 2013. gada 15.–17. novembrī Guidzjanas pilsētā (3 miljoni iedzīvotāju) notika Starptautiska tautas mākslas izstāde (*China (Guizhou) International Folk Crafts & Cultural Products Expo 2013*). Tajā piedalījās tautas mākslas